

Lausunto

13.03.2023

Asia: VN/17836/2022

Lausuntopyyntö tartuntatautilainsäädäntöön esitettyjä kehitystarpeita koskevasta muistiosta / Social- och hälsovårdsministeriet begär utlåtande om en promemoria om utvecklingsbehoven i fråga om lagstiftningen om smittsamma sjukdomar

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lausuntopyyntö 18.1.2023, VN/17836/2022

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) lausuntoa tartuntatautilainsäädännön muutos-, kehitys- ja täydennystarpeita koskevasta muistiosta, joka on laadittu tartuntatautitoimijoiden ja viranomaisten esitysten pohjalta.

Valviran lausunto

Valvira yhtyy muistiossa esitettyyn tarpeeseen tartuntatautilainsäädännön kokonaisuudistuksesta, missä yhteydessä tulisi huomioida myös pandemiatilanteiden erillissäätelytarpeet. Valvira lausuu lisäksi muistiosta seuraavaa:

Valvira kannattaa muistion kohdassa tartuntatautilain määritelmät (s. 5-6) ehdotusta yleisvaarallisen tartuntataudin määritelmän tarkastamisesta. Myös yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin määrittämistä koskevasta menettelystä olisi hyvä säätää tai se tulisi määritellä tarkemmin.

Valvira yhtyy muistion kohdassa viranomaisten tehtävät ja toimivaltuudet (s. 7-9) esitettyyn huoleen tartuntatautilaissa viranomaisille säädettyjen toimivaltuuksien ja resursoinnin riittävydestä (ml.

delegointimahdollisuudet, virka-avun saannin varmistaminen, yksityisten toimijoiden rooli, riittävän tiedonkulun mahdollistaminen). Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetussa laissa (612/2021, järjestämislaki) säädettyjen valmiuskeskusten roolista tartuntatautien torjunnassa olisi myös hyvä säätää nykyistä selvemmin.

Voimassa olevan tartuntatautilain 12 §:n mukaan tartuntatautien torjuntatyön lainmukaisuuden valvonta ja ohjaus kuuluu aluehallintovirastolle toimialueellaan. Valviralla on toimivalta ohjata aluehallintovirastoja torjuntatyön valvonnan ja siihen liittyvän ohjauksen toimeenpanossa, yhteensovittamisessa ja yhdenmukaistamisessa sekä valvoa tietyissä tilanteissa tartuntatautien torjuntatyön asianmukaisuutta. Tartuntatautilaissa on viittaus järjestämislain valvontasäännöksiin, mutta myös omia valvontaa koskevia säännöksiä. Valvira yhtyy muistiossa esitettyyn tarpeeseen em. sääntelyiden yhteensovittamisesta. Myöskin aluehallintovirastojen ja Valviran toimivaltajakoa (ml. valvontaroolit, valvonnan kohteet, valvontakeinot ja seuraamukset) sekä hyvinvointialueiden välistä suhdetta ja roolia valvonnassa, omavalvonta mukaan lukien, olisi tarkoituksenmukaista tarkastella ja tehdä mahdollisesti tarvittavat muutokset lainsäädäntöön. Lisäksi hyvinvointialueiden omavalvonnan ja aluehallintovirastojen suorittaman valvonnan suhteita ja valvonnan sisältöä olisi syytä arvioida ja mahdollisesti tarkentaa.

Valvira yhtyy myös muistiossa todettuun, jonka mukaan tartuntatautilaissa olisi hyvä pohtia terveydensuojelulain (763/1994) ja elintarvikelain (297/2021) nojalla toimivaltaisten viranomaisten roolia tartuntatautien leviämisen ehkäisemisessä ja etenkin torjuntatoimien valvonnan toteuttamisessa. Valvira toteaa, että terveydensuojelulakia valvovat viranomaiset soveltuvat koulutuksensa ja asiantuntemuksensa perusteella erinomaisesti myös tartuntatautilain valvontatehtäviin. Terveydensuojeluviranomaisten yhtenä vahvuutena ovat maantieteellisesti kattavasti jakautuneet valvonnan voimavarat. Tartuntatautilain kehittämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota tartuntatautien torjunnasta vastaavien viranomaisten ja terveydensuojeluviranomaisten yhteistyön vahvistamiseen, minkä lisäksi on tarpeen tarkistaa tartuntatautilain torjunnan ohjaus tämän tehtävän osalta. Terveydensuojelulain soveltamista ohjaavana keskusvirastona Valviralla on tärkeä ja näkyvä ohjaustehtävä terveydensuojeluviranomaisiin päin. Kun tartuntatautilain väliaikaisilla säännöksillä lisättiin valvontaan liittyvää toimivaltaa kuntien terveydensuojeluviranomaisille, Valvira ohjasi edelleen terveydensuojelulain soveltamista Covid-19-epidemiassa yhdessä aluehallintovirastojen kanssa, mutta ei terveydensuojeluviranomaisille annettua tartuntatautilain mukaista torjuntatehtävää, jota ohjasivat vain aluehallintovirastot. Ohjaustehtävän ulottuvuutta myös Valviraan tulisi harkita siltä osin kuin tartuntatautilain mukaisia tehtäviä ja toimivaltaa on terveydensuojeluviranomaisilla.

Muistion kohdan tartuntatautien ilmoittaminen, tietojen luovuttaminen ja rekisterit (s. 12-18) osalta Valvira kannattaa tartuntatautilaissa tarkoitettujen useiden eri rekisterien käyttöoikeuksien ja tietojen käyttötarpeiden läpikäymistä sekä tarvittavien lainsäädäntömuutosten tekemistä. Em. on erityisen tärkeää tartuntatauteja koskevan ajantasaisen tilannekuvan muodostamisessa ja ylläpitämisessä. Lainsäädännöllisesti tulisi myös selkeyttää tartuntatautien torjuntatyössä ja epidemioiden selvittämisessä tarvittavien välttämättömien tietojen saantia ja luovutusta (tiedonsaantioikeudet ja -velvollisuudet) eri viranomaisten välillä. Valvira toteaa erityisesti, että tartuntatautilain kehittämisessä on kiinnitettävä erityistä huomiota tartuntatautien torjunnasta

vastaavien viranomaisten ja terveydensuojeluviranomaisten yhteistyön vahvistamiseen. Yhteistyössä tulee huomioida muun muassa tiedonkulun ja resurssien jakamisen mahdollistaminen ja tehostaminen, valvonnan ohjausta unohtamatta. Terveydensuojelulaki vaatii myös kokonaisuudistuksen seuraavalla hallituskaudella ja molemmat uudistukset olisi hyvä tarpeellisilta osin sovittaa yhteen.

Muistion kohdan rokotukset (s. 18-21) osalta Valvira toteaa, että sosiaali- ja terveysministeriön antamassa rokotusasetuksessa (149/2017) on säädetty rokotustoiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Covid-19-pandemian aikana vapaaehtoisista covid-19-rokotuksista annetussa valtioneuvoston asetuksessa (1105/2020) on säädetty rokotusasetuksesta poikkeavat koulutusvaateet covid-19-rokotusten antamiselle. Ottaen huomioon edellä todettu rokotusasetuksesta poikkeava erillissäätely, Valvira kannattaa tartuntatautilain tarkastelemista myös rokotustoiminnan koulutusvaatimusten osalta kuitenkin siten, että rokotustoiminnan potilasturvallisuus varmistetaan myös jatkossa. Valvira kannattaa lisäksi, että covid-19-rokotusten sisällyttämisen tarpeellisuus tartuntatautilain 48 §:ään arvioidaan osana tartuntatautilain uudistamista.

Valvira korostaa muistion kohdassa hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaava toimielin (s. 21) sitä, että tartuntatautilaissa tarkoitetut päätökset jatkossa ensisijaisesti tekevillä hyvinvointialueilla tulee olla päätösten tekemiseen riittävä asiantuntemus, jonka turvaaminen ja yhdenmukaisuuden varmistaminen saattaa edellyttää lisäsäätelyä.

Muistion kohdassa eristämiseen ja karanteeniin liittyvä sääntely (s. 21-24) Valvira pitää tärkeänä, että sääntelyä koskien kiireellisen, enintään kolme päivää voimassa olevan ja mahdollisimman pian virkasuhteiselle tartuntatautilääkärille vahvistettavaksi saatettavan päätöksen karanteenista tai eristämisestä tekevää lääkäriä (70 §) selkeytetään lainsäädännöllisesti. Voimassa olevan lain perusteluissa todetaan jo nyt, että päivystävä lääkäri ei välttämättä ole virkasuhteessa julkiseen terveydenhuoltoon, koska osa toiminnasta on voitu ulkoistaa yksityisen yrityksen hoidettavaksi. Valvira toteaa, että mielenterveyslaissa (1116/1990) tarkoitetun, potilaan itsemääräämisoikeuteen puuttuvan tarkkailulähetteen (M1-lähete) voi tehdä jokainen Suomessa laillisesti lääkärin tehtävissä toimiva henkilö (laillistettu lääkäri). Tarkkailuun ottamisesta ja hoitoon määräämisestä voi kuitenkin päättää vain virkasuhteessa oleva lääkäri. Valvira toteaa lisäksi, että muistiossa esille nostettu mahdollisuus useaan henkilöön samanaikaisesti kohdistuvasta eristys- tai karanteenipäätöksestä edellyttää hyvin tarkkaa selvittämistä.

Muistion kohtaan muut havaitut tartuntatautilain kehitystarpeet (s. 25-26, ympäristöterveydenhuolto ja kustannusten jakautuminen kuntien ja hyvinvointialueiden välillä) liittyen Valvira näkee tärkeänä määritellä vastuuviranomaiset siten, että tartuntatautien torjunnan ja ympäristöterveydenhuollon tehtäväkokonaisuudet linkittyvät kiinteästi yhteen, huolimatta siitä järjestetäänkö terveydensuojeluvalvonta kunnissa vai hyvinvointialueilla. Vastaava on huomioitaessa määriteltäessä valvonnan kustannusten jakautumista ja ohjaustehtäviä.

Muistion kohtaan terveydensuojelurikkomus (s. 26–27) liittyen Valvira toteaa, että terveydensuojelurikkomusta sovelletaan myös terveydensuojelulain noudattamatta jättämiseen, mikä on muistettava, mikäli rangaistavuutta muutetaan tartuntatautilain vuoksi. Terveydensuojelussa on todennäköisesti edelleen tarpeen säilyttää myös vähäisempi sanktio kuin mitä muistion kuvaamassa tartuntatautilain rikkomisen tapauksessa olisi tarkoituksenmukaista.

Muistion kohdan tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuva henkilöstö (s. 35-36) osalta Valvira korostaa, että hyvinvointialueille tulee lainsäädännöllisesti turvata riittävä tartuntatautien torjuntaa tekevä ammattihenkilöstö ja että tartuntatautilääkärijärjestelmän tulee kaikissa olosuhteissa pystyä toimimaan oikeusturvan ja hyvän hallinnon edellyttämällä tavalla.

Muistion kohtaan pandemialainsäädännön tarve (s. 37-40) Valvira yhtyy sosiaali- ja terveysministeriön näkemykseen, jonka mukaan pandemioita koskeva sääntely olisi hyvä valmistella ensisijaisesti normaaliolojen lainsäädäntöön joko omana pandemialakinaan tai osana tartuntatautilainsäädännön laajaa uudistusta.

Valvira toteaa lisäksi, että muistiossa ei käsitellä muutamia yleisiä huomioita lukuun ottamatta tarkemmin covid-19-pandemian aikana tartuntatautilain väliaikaisilla muutoksilla voimassa olleita ravitsemisliikkeiden toiminnan rajoituksia. Valviran näkemyksen mukaan tartuntatautilainsäädännön uudistamistyössä on selvitettävä ja arvioitava, tulisiko lainsäädäntöön sisällyttää säännökset ravitsemisliikkeiden toiminnan rajoituksista ja millaisia säännökset olisivat sisällöltään. Tulevissa säännöksissä on korjattava ne tulkintavaikkeudet, joita covid-19-pandemian aikana väliaikaisesti voimassa olleisiin säännöksiin sisältyi. Tulkinnanvaraisuutta aiheutti tuolloin muun muassa ravitsemisliikkeiden jaottelu sellaisiin, joiden pääasiallisena ravitsemistoimintana on tarjota alkoholijuomia, ja muihin ravitsemisliikkeisiin. Tulevissa säännöksissä on myös varmistettava, että valvontaviranomaisilla on riittävät keinot puuttua säännösten vastaiseen toimintaan. Lisäksi tartuntatautilainsäädännön uudistamistyössä tulee huolellisesti punnita, millä tavalla ravintolatoiminnan rajoituksista jatkossa mahdollisesti päätettäisiin. Viitaten Valviran aiempaan lausuntoon sosiaali- ja terveys-ministeriölle (lausuntopyyntö 26.4.2022, VN/12741/2022) toteaa Valvira edelleen, että Valviran näkemyksen mukaan ravintolatoiminnan rajoittamisesta tulisi jatkossa säätää valtioneuvoston asetuksella Valviran lausunnossaan esittämien tarkempien perusteluiden johdosta.

Kärki Hanna
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira